

UN CEAS SOLAR PIERDUT ÎN CAZANELE DUNĂRII

Dan-George UZA*

Key words: sundial, Danube, Iron Gates, Szechenyi, Romania.

În luna iulie a anului 2013 mă aflam pe clisura Dunării, în aval de Dubova, căutând un ceas solar antic de proveniență romană. Prins în strâmtoarea munților, fluviul se îngustează aici până la o lățime de circa 200 m, în vreme ce apele sale calme, dar înșelătoare, își croiesc calea prin defileul botezat "Cazanele Dunării", după aspectul de odinioară al apei care părea să fiarbă din pricina numeroaselor cataracte. Citisem pe un site obscur¹ că acolo, mai precis în Cazanele Mici, s-ar afla sculptat în stânca malului un ceas solar și o miră hidrometrică (riglă) care măsurau încă de acum 2000 de ani scurgerea timpului și nivelul apei. O confirmare găsisem în cartea lui Teodor Roșescu, "Timpul și măsurarea lui" (1964), unde autorul amintește succint despre un ceas solar sculptat de romani undeva în Cazane.

Știam că în urma construcției barajului de la Porțile de Fier și a dării sale în funcțiune, în anii '70, apele nu mai bolborosesc în Cazane: cotele Dunării au crescut atât de mult încât acum trezesc doar imaginea unui calm deplin. Totuși, am pornit de acasă mânat de gândul că multe din monumentele epocii romane supraviețuiseră inundațiilor, fiind salvate de arheologi. Un exemplu grăitor este placa memorială antică numită Tabula Traiana, aflată pe malul sârbesc, care a fost înălțată cu 30-40 de metri față de nivelul său din antichitate pentru a o scăpa din calea apelor (acum fluviul are aici peste 50 de metri adâncime). Citisem într-un ghid de limbă germană² că ceasul solar ar fi fost înălțat și el cu ocazia construirii barajului, putând fi văzut pe malul stâncos românesc deasupra apei. De asemenea, unele mențiuni³ din partea membrilor unei asociații austriece de canotaj, care chipurile l-ar fi vizitat în 2012, îmi dădeau motive suficiente să fiu optimist.

În pofida așteptărilor, căutările mele din vara aceluia an aveau să rămână fără rezultat. Nu am găsit nici cea mai mică dovadă a existenței unui cadran solar în Cazanele Mici și, drept urmare, m-am întors la Cluj - cum s-ar spune - "cu mâna goală"⁴. Nici măcar polițiștii de frontieră cu care vorbisem și care patrulând zilnic cunoșteau zona ca pe propriile buzunare nu aveau habar de el. Părea că peste vechiul cadran s-a așternut definitiv uitarea și ignoranța.

Pentru doi ani de zile subiectul cadranelor a rămas în hibernare. Apoi, o hartă primită în 2015 de la prof. dr. Volker Wollmann⁵ avea să-mi trezească iarăși interesul (**Fig. 1**). Ea înfățișa clisura Dunării în amonte de Dubova, la intrare în Cazanele Mari, înaintea construcției hidrocentralei. Printre reperele marcate în limba germană se aflau muntele Strbac Veliki, Pietra Kalnik, tabla Szechenyi, dar și o poziție intitulată *Sonnenuhr* - adică *ceas solar*. Pe hartă mai figura și mira hidrometrică. Zona era situată la intrarea în Cazanele Mari, cam la 6 km în amonte față de locul străbătut de mine în 2013.

Abia anul trecut (2016) am făcut un mare pas înainte în soluționarea enigmei. Primind o recomandare de carte din partea lui Stevan Simici din Moldova Nouă, mi-am propus să consult la Biblioteca Universitară din Cluj-Napoca toate titlurile disponibile care tratau subiectul Clisurii Dunării.

---

* Gnomonist, astronom amator, autor, blogger: <http://cerculdestele.blogspot.ro>

¹ <http://madix19.3x.ro/photo.htm>

² "Ebenso wie die Trajan - Tafel wurde auch die bei km 968, l. U., in den Felsen gehauene "Römische Uhr", eine ca. 2000 Jahre alte Sonnenuhr, losgelöst und erhöht neu angebracht" (<http://www.polpi.net/neues.htm>)

³ Între timp, documentul tip jurnal de călătorie nu mai poate fi accesat.

⁴ Piesa a rămas necatalogată în lucrarea mea "Cadrane solare din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș", publicată în octombrie 2014.

⁵ Dumnealui primise harta de la dr. med. Traian Popescu, care, la rândul său, o copiase de pe un blog maghiar intitulat "Insulele Dunării" (<https://dunaiszigetek.blogspot.com/2013/03/keziratos-helyszinrajz-az-al-dunarol.html>). Povestea din spatele hărții - descifrată de colaboratorul meu Gyula Miholcsa - este următoarea: ea fusese cedată Academiei Maghiare de Științe de către un colecționar de hărți din Baja (Ungaria).

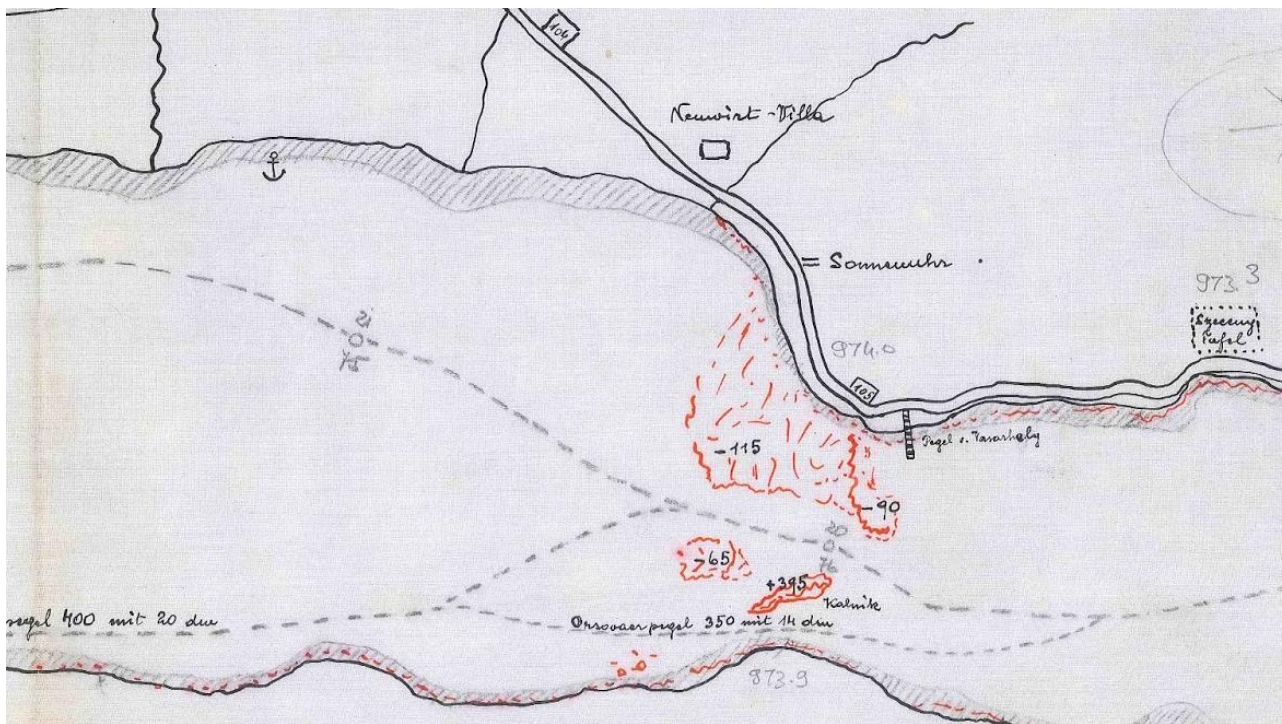

Figura nr. 1 Cursul Dunării la intrare în Cazanele Mari, înainte de construcția barajului.⁶

Spre surprinderea mea, nu a durat mult până am dat peste cartea "Pe firul Dunării" (1968), scrisă de Mihail Marinescu și ilustrată de Nichi Popescu. Nu pot să descriu în cuvinte satisfacția trăită în momentul în care am văzut că textul cărții era perfect identic cu cel de pe site-ul anonim care mă pornise în această aventură incertă - ba chiar mai mult decât atât, volumul avea o plus valoare esențială: schița cu ceasul solar în cauză! O reproduc mai jos, probabil pentru prima dată în ultimii 50 de ani (Fig. 2).

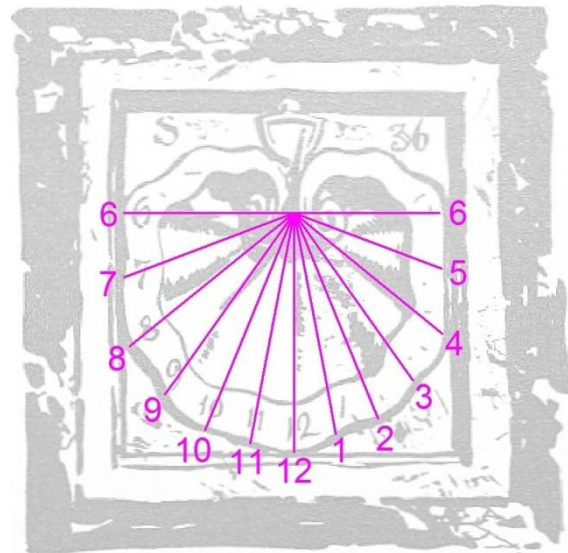
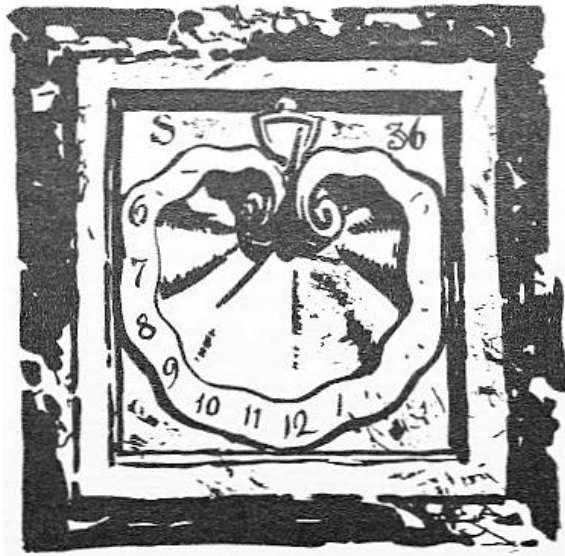

Fig. nr. 2 Ceasul solar pierdut în Cazanele Dunării.⁷ Fig. nr. 3 Analiza tehnică a pozițiilor orare.

⁶ Sursa: Volker Wollmann / dunaiszigetek.blogspot.com.

⁷ Sursa: M. Marinescu, "Pe firul Dunării" (1968)

Prin forma sa constructivă vertical-plană și abundența în decorațiuni (panglică orară, scut heraldic, raze solare stilizate, scoică?), desenul infirmă categoric orice speculație privind originea antică, în realitate fiind vorba despre o piesă barocă. Orientarea tijei metalice (gnomonul) este mai greu de intuit, dar împărțirea cadranului oferă un alt indiciu valoros de stabilire a vechimii. Pozițiile incizate ale orelor, cu 12 în plan vertical, sunt specifice unui ceas solar vertical sudic (meridional) care măsoara timpul solar adevărat al localității, o categorie folosită pe scară largă în Imperiul Austro-Ungar înainte de standardizarea timpului pe fusuri orare, operată la sfârșitul secolului al XIX-lea. O analiză tehnică sumară (**Fig. 3**) dezvăluie faptul că pozițiile orelor au fost marcate corect pentru un ceas cu gnomon orientat polar (**Fig. 2**). În opinia mea, acest cadran solar a fost sculptat în peretele stâncos abia cândva în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cam pe timpul primelor lucrări de amenajare a albiei. Acestea au fost începute 1834 la inițiativa politicianului maghiar István Szechenyi și au durat până în 1846⁸. În sprijinul teoriei aduc ultimele două cifre din colțul dreapta-sus al imaginii și acel S din stânga, posibil un 8 șters, care s-ar traduce astfel prin 1836 ca an al construcției. Originile ungurești ale cadranului ar putea să explice și dispariția sa "bruscă" după anii '70, când s-a format lacul de acumulare și întregul peisaj s-a scufundat sub valurile Dunării. Vechiul ceas solar ar fi putut avea același deznodământ ca tabula Szechenyi, o placă comemorativă amintind de ctitorul drumului, pe care nimeni nu s-a obosit să o extragă din stâncă pentru a o feri din calea apelor deoarece - în opinia factorilor de decizie ai vremii - ea nu prezenta aceeași importanță istorică precum tabula lui Traian⁹. Totuși, conform scenariului cel mai pesimist, cadranul solar ar fi putut suferi chiar distrugerea completă în urma lucrărilor de terasare pentru noul drum (DN 57 Orșova – Moldova Nouă), ridicat acum, față de vechiul traseu, cu câteva zeci de metri.

În toamna anului trecut am identificat în teren zona în care se afla odinioară cadranul solar, conform hărții primite: 44,58° N și 22,25° E (**Fig. 4, 5 și 6**). Determinarea mai precisă a poziției cadranului și a stării lui de conservare ar necesita însă cercetări subacvatice. Turbiditatea apei și curenții puternici sunt doar doi dintre factorii care în opinia noastră vor împiedica realizarea acestui deziderat cel puțin în viitorul previzibil.

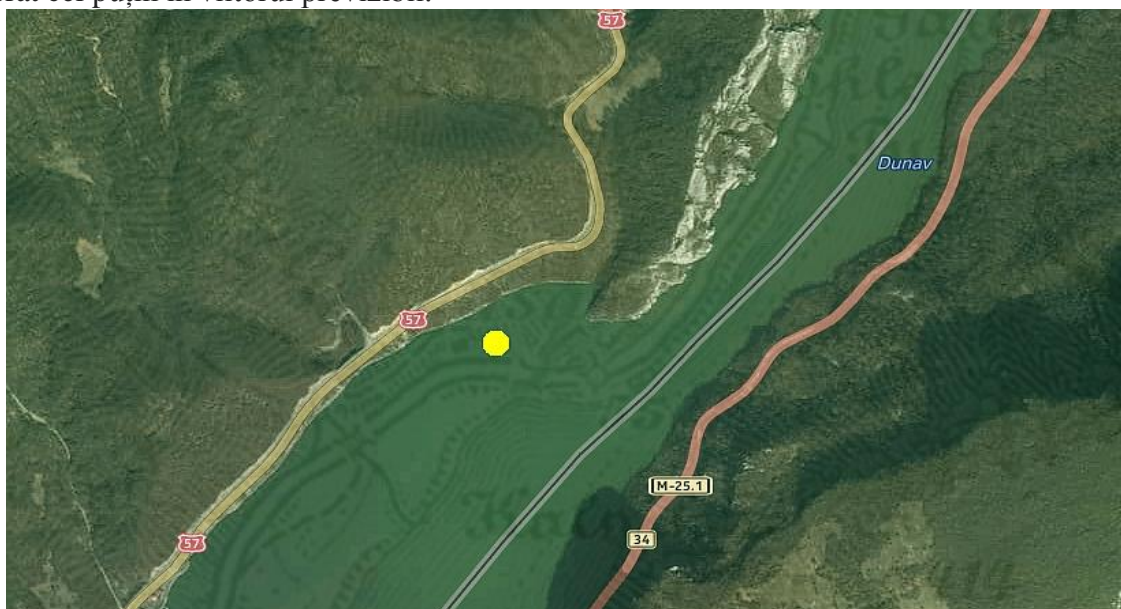

Figura nr. 4 Colaj între topografia din prezent și cea din secolul al XIX-lea. Sursa: *Historical Maps of the Habsburg Empire*. Cercul marchează poziția vechiului cadran solar conform hărții primite de la prof. dr. Volker Wollmann. Se observă traseul vechiului drum Szechenyi, în prezent sub ape.

⁸ <http://cultural.bzi.ro/27-septembrie-1896-are-loc-inaugurarea-canalului-navigabil-portile-de-fier-4750>

⁹ Există suspiciuni conform cărora tabla Szechenyi ar fi fost vandalizată după Marea Unire din 1918.

*Imaginea nr. 1 Zona în care se afla odinioară cadranul solar.
Vedere din amonte spre intrarea în Cazanele Mari (foto pre-1970)¹⁰.*

*Imaginea nr. 2 Zona în care se afla odinioară cadranul solar, aflată astăzi sub ape.
Vedere de pe DN 57 Orșova – Moldova Nouă spre sud-est cu malul sârbesc.¹¹*

---

¹⁰ Sursa: Asociația “Dunărea la Cazane”

¹¹ Fotografia autorului din anul 2016.

Bibliografie:

- *** 27 septembrie 1896: are loc inaugurarea canalului navigabil Porțile de Fier, <https://goo.gl/eO4r2x>
- *** *Die Katarakten - Erinnerungen an das "Eiserne Tor"*, <https://goo.gl/Zjkv2t>
- *** *Historical Maps of the Habsburg Empire*, <https://goo.gl/Xlqb2h>
- *** *Turismul în Defileul Dunării*, <https://goo.gl/UXFzz6>
- MARINESCU Mihail, *Pe firul Dunării*, Editura Meridiane, 1968, p. 25
- ROȘESCU Teodor, *Timpul și măsurarea lui*, Editura Științifică, 1964, p. 50
- SZÁVOSZT-VASS Dániel, *Kéziratok helyszínrajz az Al-Dunáról, Galambóctól a Vaskapuig*, <https://goo.gl/psR0VC>
- UZA Dan, *Cadrane solare din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, 2014

Autorul mulțumește pe această cale prof. dr. Volker Wollmann, lui Gyula Miholcsa și Asociației “Dunărea la Cazane” pentru sprijinul acordat în documentarea subiectului.

A LOST SUNDIAL IN THE DANUBE KAZAN

The article summarizes the author's four year long quest to find a lost antique sundial in the Danube narrows of Romania. Its existence has been mentioned, albeit contradictorily, in several written sources up until 2012. However, our investigations have shown that the sundial was most probably submerged by the rising waters of the Danube river after the construction of the Iron Gates Dam in the early 1970s. With the help of an old navigational chart we track its former GPS location (44,58 N:22,25 E) and based upon its baroque shape inferred from a 1968 drawing we disprove its antique origin. The sundial was most probably carved onto the rock face in 1836 during the building of the adjacent former road, both of which now lie under several meters of water. A brief graphical analysis shows that this vertical direct south dial measured local apparent time quite accurately.